

Ekin Keleş¹
Araştırmacı**DEVLET POLİTİKALARINI KAPSAYICI HALE GETİRMEK:
KAPSAYICI KALKINMA VE HİNDİSTAN ANAYASASI
ÖRNEĞİ****1. Giriş**

Kapsayıcı kalkınma; kalkınma politikalarına, sosyal ve ekolojik bileşenlerin eklendiği ve son yüzyılda, devlet politikalarında her bir bireyin çoğulcu bir biçimde dikkate alındığı yeni bir ekonomik modeli ifade etmektedir. TEPAV'da yayımlanan, "Çağdaş Bir Anayasanın Temelleri: Kapsayıcı Kalkınma" isimli çalışmada kavramın; küresel ölçekte ortaklaşa benimsenen bir politika haline geldiği ve ülkelerin ortak refahını ve ekonomilerin uzun vadeli sürdürülebilir büyümesini esas alan uluslararası bir kalkınma vizyonu olarak kavramsallaştığı gösterilmektedir (Gupta & Vegelin, 2023; Gönenç & Keleş, 2025; 15). Ulusal düzeyde ise Fiji, Kolombiya ve Hindistan gibi ülkeler, kapsayıcı kalkınmayı anayasaya dahil ederek alarak yalnızca bir kalkınma hedefi değil, aynı zamanda korunması gereken bir hak ve uygulanması zorunlu bir anayasal ilke haline getirmiştir. Bu anayasal çerçeve; siyasal iktidarı sosyal ve ekonomik politikaları eşitlik, erişilebilirlik ve temsiliyet esasları doğrultusunda yeniden yapılandırmaya yönlendirirken; bireylerin sosyo-ekonomik konumu, etnik kökeni veya dini/mezhepsel kimliği ne olursa olsun kalkınma sürecine dahil edilmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda bu metin, özellikle Hindistan'da anayasal bir kavram haline gelen kapsayıcı kalkınmanın nasıl uygulandığı ve kamu politikalarını nasıl şekillendirdiğine dair bir çalışmayı içermektedir.

DEĞERLENDİRME NOTU

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1453>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazar(lar)ına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

2. Kapsayıcı Bir Ekonomik Sistemin Anayasal Temelleri

Anayasa, toplumsal düzenleyici işlevinin yanında, ülkenin ekonomik kalkınmasını sağlamak amacıyla da bir araç olarak işlev görmüş; bu doğrultuda kapsayıcı bir ekonomik büyümenin temel ilkeleri açısından bir rehber niteliği taşımıştır (Virmani, 2023; 13). Böylelikle; hükümet biçimini, kurumsal yapının seçimini ve çoğu zaman devlet ile ekonomi arasındaki ilişkiyi tanımlayan anayasal tasarım, ekonomik performans ve rekabet gücü üzerinde doğrudan etkiye sahiptir (IDEA, 2019; 1). Bununla birlikte, anayasalar, söz konusu ekonomik tasarımın ve bireylerin negatif haklarının da korunduğu ve bu politikaların toplumun her kesimini kapsayacak şekilde genişletildiği bir sistem kurmaktadır. Bu yönüyle bu metinler, ideolojik yaklaşımlar ve devlet politikalarının yalnızca bir siyasal vizyon değil, aynı zamanda kurumsal olarak güvence altına alınmış bir toplumsal sözleşme biçiminde uygulanmasını mümkün kılmaktadır.

2.1. Hindistan Anayasası'nda Kapsayıcı Kalkınma

Hindistan'ın 1947'de bağımsızlığını ilan etmesinden sonra, 1950 yılında oluşturulan Hindistan Anayasası, ülkede hakim olan sömürgeci yargı sistemini yeniden oluşturmak ve milli bir hukuk düzeni kurmak amacıyla yazılmıştır. Bu doğrultuda, daha eşitlikçi ve vatandaşlık haklarının genişletildiği, bireyler için adil ve özgür bir yaşamın garanti altına alındığı kapsayıcı bir anayasal sistem inşa etmek hedeflenmiştir (Ambekar, 2023; 757). Söz konusu Anayasa, Hindistan toplumunda, özellikle İngiliz sömürgesi altındayken tarihsel olarak dışlanmış ve dezavantajlı konumda olan toplumsal grupların haklarının tanınması ve korunması bakımından da temel bir belge niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, adaletsizliklerin giderilmesi ve farklı kast ve etnik gruplardan gelen bireylerin toplumsal hayata eşit koşullarda katılımını sağlamak amacıyla, Anayasa'da bir dizi düzenlemeye yer verilmiştir (Ibid). Anayasa'nın temel haklar bölümü, eşitlik ilkesini temel alırken devlet ilkeleri kısmı ise sosyal adaletin sağlanmasına yönelik politikaların geliştirilmesini öngörmektedir (Hindistan Anayasası, 1950). Böylece, Hindistan Anayasası, yalnızca bireysel özgürlükleri güvence altına alan bir metin değil, aynı zamanda toplumsal kapsayıcılığı ve çoğulculuğu önceleyen bir dönüşüm aracı olarak da kullanılmaktadır.

Bu kapsamda, Hindistan Anayasa'sının ilkeler bölümünde (IV. Kısım), devletin ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri azaltma yükümlülüğünü açıkça düzenlemekte; gelir ve statü farklılıklarının en aza indirilmesi (md. 38), geçim kaynaklarının adil biçimde sağlanması (md. 39) ve özellikle alt kast ile aşiretlerin eğitim hakkı ve ekonomik çıkarlarının korunması (md. 46) yönünde devlete aktif bir rol biçilmektedir (Austin, 2003; 76–78). Bu sosyal düzenlemelerin yanında, 1990'lı yılların başında uygulanan liberalleşme sonrası reformlarla birlikte Hindistan, güçlü bir ekonomik büyüme ivmesi yakalayarak kişi başına düşen gelirini artırmış (OECD, 2017) ve yoksulluk oranını yarı yarıya azaltmıştır (Kochar, 2018; 816). Yaşam süresi artarken çocuk ölümleri önemli ölçüde azalmış; bu gelişmeler temizlik, sanitasyon ve sağlık hizmetlerindeki ilerlemelerle desteklenmiştir. Para politikası çerçevesinin istikrar odaklı yeniden yapılandırılması ve yatırım düzenlemelerinin sadeleştirilmesi, sermaye akışlarını teşvik etmiş; iş gücü piyasasında kapsayıcı büyümeyi hedefleyen istihdam ve eğitim reformları öne çıkmıştır (Ibid).

3. Kapsayıcı Devlet Programları

Kamu politikalarının kapsayıcı nitelikte olması ve etkili biçimde uygulanabilmesi için, öncelikle devletin bu doğrultuda yeterli kurumsal kapasiteye sahip olması gerekmektedir. Güçlü, kamu kurumları ve devlet kapasitesi yalnızca ekonomik faaliyetlerin güvenilir ve öngörülebilir biçimde

yürütülmesini değil; aynı zamanda yoksulluk ve adaletsizliğin sosyal hizmetler aracılığıyla giderilmesini, piyasa aksaklıklarının çözüme kavuşturulmasını, uygun kamu yatırımları ve para politikaları yoluyla ekonomik canlılığın sağlanmasını da mümkün kılmaktadır (Bukenya & Yanguas, 2013; 3).

Kamu bürokrasisinin yalnızca güçlü olması yeterli olmamakla birlikte, bu gücün aynı zamanda, belirli sınırlar içinde tutulması ve denetlenebilir olması da sağlanmalıdır. Aksi halde, devlet otoritesinin orantısız biçimde genişlemesi, iktidarda bulunan siyasi aktörlerin, iktidarlarını korumak amacıyla demokratik kurumları, yerleşik bürokratik düzeni ve denetim sistemlerini zayıflatmasına zemin hazırlayabilmekte; bu durum da devletin karar alma süreçlerinin dar bir çıkar çevresine hizmet eden patrimonyal² bir yapıya evrilmesine yol açabilmektedir (Teichman, 2016; 19). Bu tür bir siyasi yapı, kamu politikalarının kapsayıcılığını ve kamusal yarar ilkesini zedeleyerek, kalkınma süreçlerinin yalnızca avantajlı grupların lehine işlemesine yol açmakta ve aynı zamanda, muhalefetin de devletin zor araçları kullanılarak bastırılmasına neden olmaktadır (Ibid).

Bu doğrultuda, kamu politikalarının kapsayıcı bir kalkınma anlayışı çerçevesinde etkili ve adil biçimde yürütülebilmesi, yalnızca mevcut kurumsal kapasitenin güçlendirilmesiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda kapsamlı bir kamu reformunu da gerekli kılmaktadır (Bukenya & Yanguas, 2013; 5). Devletin yetki ve kaynaklarını toplumun tüm kesimlerinin yararına kullanabildiği bir kapsayıcı kalkınma programında, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması temel bir öncelik olarak ortaya çıkmaktadır. Dünya Bankası'nın kamu reformuna ilişkin gösterge ve değerlendirmelerine göre (World Bank, 1997, 2000, 2008), kamu politikalarının daha etkin ve şeffaf biçimde yürütülebilmesi için bir dizi temel reformun hayata geçirilmesi önerilmektedir. Bu reform paketine göre;

- Sosyal hizmet sistemleri yeniden güçlendirilmeli,
- Kamu harcamaları ve mali yönetim süreçleri etkinlik ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda yeniden düzenlenmeli,
- Yolsuzlukla mücadele politikaları kararlılıkla uygulanmalı,
- Çoğulculuk temelinde kamu-özel işbirlikleri teşvik edilmeli ve
- Merkezi idareye ait bazı yetkiler, yerel yönetimlere devredilerek yönetim daha katılımcı ve çok düzeyli bir yapıya kavuşturulmalıdır (Ibid).

3.1. Kapsayıcı Politikalarda Hindistan Örneği

Peki, kamu politikası haline gelen kapsayıcı kalkınma, uygulamada nasıl hayata geçirilmektedir ve Anayasa'da yer alan kalkınmaya ilişkin hükümler somut politikalara nasıl dönüştürülmektedir? Bu doğrultuda, Hindistan Devleti'nin kapsayıcı kalkınma hedefini gerçekleştirme çerçevesindeki faaliyetlerini ortaya koyan beş temel kamu programından bahsetmek mümkündür:

² Max Weber'e (1978) göre patrimonyalizm, yöneticinin devletin kendine ait bir varlık olarak gibi gördüğü ve kamu idaresi ile askeri gücü kişisel sadakate dayalı biçimde kullandığı durumu ifade etmektedir. Bu sistemde kamu görevlileri liyakate değil, kişisel bağlılığa göre atanır ve kamu kurumları kurallar yerine yöneticinin şahsi iradesiyle işler.

a. “Mahatma Gandhi Ulusal Kırsal İstihdam Güvencesi Yasası” (National Rural Employment Guarantee Act)

“Mahatma Gandhi Ulusal Kırsal İstihdam Güvencesi Yasası” (MGNREGA), kırsalda yaşayan bireylerin temel geçim kaynaklarına erişimini güvence altına almayı hedefleyen ve anayasal sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda şekillendirilmiş kapsamlı bir kamu politikasıdır (Hindistan Hükümeti, 2005). 2005 yılında yürürlüğe giren yasa, vasıfsız işlerde çalışmaya hazır olan ve kırsalda yaşayan yetişkin bireye, her yıl en az 100 gün süreyle ücretli istihdam sağlanmasını hukuki güvenceye bağlamaktadır (Ibid). Bu kapsamda, istihdam talebe dayalı olup, iş sağlanamaması durumunda bireylere işsizlik ödeneği ödenmesi gerekmektedir. Uygulama süreci, Kırsal Kalkınma Bakanlığı ve Merkezi İstihdam Garantisi Konseyi’nin denetim ve yapılandırmasına tabi olup, yerel düzeyde köy meclisleri (Gram Panchayat) tarafından planlanmakta ve yürütülmektedir.

Ayrıca yasa, çevresel sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu şekilde; su yönetimi, ağaçlandırma, yol yapımı gibi altyapı projeleriyle doğal kaynakların korunmasını ve kırsal alanların dayanıklılığının artırılmasını da amaçlamaktadır (Alam et al, 2025). Bu düzenleme, Hindistan Anayasası’nın 41. maddesinde yer alan ve devlete; eğitim ve çalışma hakkını güvence altına alma yükümlülüğü getiren devlet ilkesine dayanmaktadır (Hindistan Anayasası, 1950). Tüm bu yönleriyle söz konusu yasa; sosyal koruma, ekonomik katılım ve yerel yönetişimi bir araya getiren çok boyutlu bir kapsayıcı kalkınma aracı olsa da, Dünya Bankası’nın Hindistan’da yürüttüğü araştırmaya göre, özellikle Hindistan’ın en yoksul kesimlerinde etkili bir biçimde uygulanmadığı, programa başvuran kişiler arzu ettikleri alanlarda istihdam edilemediği ve bu bireylerin maaşlarının eksik veya geç yatırıldığı görülmüştür (2010). Bu doğrultuda, söz konusu problemin, yetersiz mali yönetim ve denetim eksikliğinden kaynaklandığı düşünülmekte (Ibid) ve aynı zamanda, söz konusu mali sıkıntıların, yerel düzeyde kara para aklama faaliyetleri nedeniyle olduğu iddia edilmektedir (Mondal, 2024).

b. “Milli Sağlık Misyonu” (National Health Mission)

“Milli Sağlık Misyonu” (National Health Mission – NHM), Hindistan’da sağlık hizmetlerinin eşit, erişilebilir ve kaliteli şekilde sunulmasını amaçlayan kapsamlı bir hükümet programıdır (Sharma, 2014; 287). 2005 yılında başlatılan “Milli Kırsal Sağlık Misyonu” (NRHM) ve buna 2013’te eklenen “Milli Kentsel Sağlık Misyonu” (NUHM) olmak üzere iki alt programdan oluşan Misyon, özellikle kırsal ve kentte yaşayan yoksul nüfusun temel sağlık hizmetlerine erişimini genişletmeyi hedeflemektedir (Ibid; 288). Programın uygulanması ve koordinasyonu, doğrudan Hindistan Sağlık ve Aile Refahı Bakanlığı sorumluluğundadır (Hindistan Hükümeti, 2005). Bu bakanlık, Milli Sağlık Misyonu Direktörlüğü aracılığıyla ulusal düzeyde politika belirleme, bütçe tahsisi ve genel yönetim işlevlerini yerine getirirken eyalet düzeyinde uygulama “Eyalet Sağlık Topluluğu” (State Health Societies – SHS) tarafından yürütülmektedir (Ibid). Kırsal İstihdam Garantisi Yasası’na benzer şekilde, yerel düzeyde ise köy meclisleri ve bölgede bulunan sağlık çalışanları aracılığıyla sağlık hizmeti sunulmaktadır.

Misyon’un anayasal dayanağını, devlete halk sağlığını iyileştirme ve nüfusun beslenebilme düzeyini yükseltme yükümlülüğü getiren 47. Madde oluşturmaktadır (Hindistan Anayasası, 1950). Bu kapsamda, söz konusu programın anayasal bir zemine dayanması, uygulanabilirliğini güçlendiren önemli bir unsur olarak değerlendirilmekle birlikte, uygulama sürecinde çeşitli yapısal ve toplumsal sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Özellikle bazı etnik azınlık gruplarının, kendilerine yönelik toplumsal önyargılar nedeniyle sağlık hizmetlerinden yararlanmaktan çekindikleri ve akıl sağlığı gibi alanların sağlık politikalarında

yeterince ele alınmadığı tespit edilmiştir (Ibid, s. 298). Bununla birlikte Misyon faaliyetleri, yine kara para aklama soruşturmaları kapsamında sıkça incelenmektedir (Shandilya, 2025).

c. “Herkes İçin Eğitim Programı” (Sarva Shiksha Abhiyan)

“Herkes İçin Eğitim Programı”, merkezi hükümet ile yerel yönetimlerin iş birliğinde yürütülen ve yaklaşık 192 milyon çocuğun eğitim ihtiyacını karşılamayı amaçlayan kapsamlı bir sosyal yardım programıdır (Hindistan Teknik Eğitim Konseyi, 2017). Her çocuğun temel eğitime erişimini sağlamak ve eğitim kalitesini artırmak amacıyla uygulanan bu program (Dünya Bankası, 2015); yeni okulların inşası, mevcut okulların altyapılarının güçlendirilmesi, ilave sınıfların ve hijyenik tuvaletlerin yapılması ile okul binalarının bakım ve onarım faaliyetlerinin yürütülmesini kapsamaktadır (Hindistan Teknik Eğitim Konseyi, 2017). Mevcut öğretmen sayısının yetersiz olduğu okullara ilave öğretmen atamaları yapılmakta; hâlihazırda görev yapan öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri ise kapsamlı eğitimlerle ve öğretim materyallerinin geliştirilmesine yönelik hibeler yoluyla desteklenmektedir. Bu kapsamda, Program yalnızca milli bütçeyle değil, aynı zamanda uluslararası kalkınma kuruluş ve ajanslarının mali katkılarıyla da desteklenmiştir. Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve “Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Kurumu” (DFID) tarafından finanse edilen bu destekler çerçevesinde, özellikle Dünya Bankası’nın yaklaşık 2 milyar dolarlık yatırımla programa doğrudan katkı sunduğu görülmektedir (Ibid).

Tüm bu hedefler, Hindistan Anayasası’na 86. Anayasa Değişikliği ile eklenen 21A maddesi uyarınca, her çocuğun 6 ila 14 yaşları arasında ücretsiz ve zorunlu eğitime erişim hakkını güvence altına alan anayasal yükümlülüğe dayanmaktadır. Fakat Programın geniş kapsamlı faaliyet alanına rağmen, eğitimin kapsayıcılığı ve niteliği konusunda çeşitli yapısal sorunlarla karşılaşmıştır. Bu doğrultuda, özellikle kız çocuklarının okullarda daha fazla temsilini sağlamak ve genel eğitim kalitesini artırmak amacıyla, okullarda kız ve erkek öğrenciler için ayrı tuvaletler ile uygun sınıf ortamları oluşturulmuş; öğretmenlerin mesleki yeterliliğini geliştirmeye yönelik eğitim programlarına ağırlık verilmiştir (Eğitim Bakanlığı, 2021; UNICEF, 2018). Ayrıca, ilköğretim ve ortaöğretimin tek çatı altında birleştirilmesiyle birlikte fon yönetimi ve denetim mekanizmaları güçlendirilmiştir (Ibid).

d. “Başbakan Konut Planı” (Pradhan Mantri Awas Yojana)

“Başbakan Konut Planı” (Pradhan Mantri Awas Yojana), Hindistan hükümeti tarafından 2015 yılında başlatılmış olup, 2022 yılına kadar tüm kentsel nüfusun uygun fiyatlı ve güvenli konutlara erişimini sağlamayı amaçlayan kapsamlı bir sosyal konut programıdır. Programın yürütülmesinden doğrudan Konut ve Kent İşleri Bakanlığı sorumludur ve uygulama, çeşitli yerel yönetim yapıları aracılığıyla yürütülmektedir (MoHUA, 2016). Yardımdan faydalanabilecek kişiler, yıllık geliri belirli bir sınırın altında olan ve kendi adına ya da aile üyeleri adına başka bir konuta sahip olmayan bireyler olarak tanımlanmıştır. Programın tartışmalı unsurlarından biri olan arazi sahipliği, büyük ölçüde yerel yönetimlerin kontrolünde olmakla birlikte, kamuya ait arazilerin veya özel mülkiyet altındaki alanların tahsisi yoluyla çözümlenmektedir. Bu doğrultuda Plan, dört temel uygulama başlığı altında yapılandırılmıştır: Kendi konutunu inşa eden bireylere doğrudan mali destek sağlanan “Bireysel Konut İnşası” (BLC) modeli; en az %35’i ekonomik olarak zayıf hanelere tahsis edilmiş ve toplamda en az 250 konut içeren projelere yönelik maddi katkı sunulan “Kamu-Özel Ortaklığıyla Uygun Konut Projeleri” (AHP) ve özel sektörün katılımıyla, mevcut arazilerin kaynak olarak kullanıldığı ve gecekondü bölgelerinin dönüştürüldüğü “Yerinde Dönüşüm” (ISSR) başlığı altında her bir konut için sabit tutarda hibe desteği sağlanmaktadır (MoHUA, 2019). Buna ek olarak, “Kredi Bağlantılı Faiz

Desteği Programı” (CLSS) kapsamında, yoksul ve düşük gelirli bireylere %6,5’e kadar faiz desteği sunularak konut kredilerine erişim kolaylaştırılmıştır (MoHUA, 2019).

Her ne kadar Hindistan Anayasası, barınma hakkını doğrudan tanımlamasa da, Anayasa Mahkemesi kararları çerçevesinde bu hak, yaşamın korunması hakkı (md. 21) kapsamında yorumlanmakta ve anayasal bir koruma alanına çekilmektedir. Bu yorum, devletin yalnızca fiziksel barınak sağlama değil, aynı zamanda, insan onuruna uygun bir konut sunma yükümlülüğünü de beraberinde getirmektedir (MoHUA, 2016). Öte yandan, programın uygulanmasına yönelik çeşitli eleştiriler de söz konusudur. Hedeflenen konut üretim sayısına ulaşılamadığı, hak sahipliği kriterlerinin netlikten uzak olduğu ve özellikle arazi temini süreçlerinde şeffaflık sorunları yaşandığı belirtilmiştir (Times of India, 2024). Belirli şehir ve eyaletlerde, gecekondü bölgelerinin rehabilitasyonu için Plan kapsamında hâlâ yeterli planlamanın yapılmadığı görülmektedir.

e. “Milli Sosyal Yardım Programı” (*National Social Assistance Programme*)

Hindistan’da Sayıştay’ın 2023 tarihli denetim raporuna göre, “Milli Sosyal Yardım Programı” (*National Social Assistance Programme – NSAP*), yoksulluk sınırının altında yaşayan yaşlılar, dul kadınlar, engelli bireyler ve yakınlarını kaybeden ailelere doğrudan gelir desteği sağlamak amacıyla beş farklı alt başlık altında uygulanmaktadır (Hindistan Sayıştay, 2023). Program kapsamında, bireylere; yaşlarına göre farklı oranlarda aylık yardım verilmekte, ağır engelli bireyler ile dul kadınlara düzenli nakit desteği yapılmakta ve aile reisinin vefatı durumunda hanelere bir defaya mahsus ölüm yardımı sağlanmaktadır. Faaliyetleri, Kırsal Kalkınma Bakanlığı tarafından yürütülen program; eyalet ve yerel yönetimlerde bulunan sosyal yardım müdürlükleri aracılığıyla uygulanmaktadır. Fonların tahsisi, eyaletlerde bulunan yoksul nüfusa ve program kapsamındaki başvuru kategorilerine göre hesaplanmakta ve dağıtılmaktadır. Fakat denetim raporunda, bazı eyaletlerde yardımın dağıtımında gecikmeler yaşandığı ve hak sahiplerinin belirlenmesinde tutarsızlıklar olduğu tespit edilmiştir (Ibid).

Programın anayasal zemini, Hindistan Anayasası’nın yine 41. maddesinde yer alan ve devlete; yaşlılık, hastalık, engellilik ve işsizlik gibi durumlarda vatandaşlara kamu yardımı sağlama yükümlülüğü getiren devlet ilkesine dayanmaktadır (Hindistan Anayasası, 1950). Bununla birlikte, programın uygulanışı ve etkinliği çeşitli eleştirilerin odağında yer almaktadır. Yardımların kapsamı, yararlanıcı kriterlerinin yeterince kapsayıcı olmaması ve sağlanan destek miktarlarının asgari geçim düzeyinin altında kalması gibi hususlar sıkça eleştirilmektedir. Ayrıca, devletin bu program için yeterli bütçe ayırmadığı ve sosyal yardım sistemini mali olarak sürdürülebilir kılacak yapısal reformların hayata geçirilmediği yönünde görüşler de dile getirilmektedir (Vij, 2017, s. 12).

4. Sonuç

Hindistan örneği, kapsayıcı kalkınmanın anayasal düzeyde tanınması ile bu ilkenin kamu politikaları aracılığıyla yaşama geçirilmesi arasındaki dinamiği anlamak açısından kullanışlı bir model sunmaktadır. Burada kapsayıcı kalkınmanın anayasal bir değer olarak benimsenmesi, yalnızca bireylerin sosyal ve ekonomik hak ve özgürlüklerini hukukî güvence altına almakla kalmamakta; aynı zamanda toplumsal adaletin tesisi, eşitsizliklerin giderilmesi ve demokratik temsiliyetin kurumsal düzeyde güçlendirilmesi bakımından önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda Hindistan Anayasası, hem başarılı uygulama örnekleriyle hem de devlet politikalarının hayata geçirilmesinde karşılaşılan aksaklıkların görülmesi bakımından, diğer ülke ve uluslararası örgütler için değerli bir yol haritası sunmaktadır. Bu yönüyle Hindistan örneği, kapsayıcı kalkınmanın anayasal çerçevede bir hak ya da yönlendirici ilke olarak

tanınmasının uygulamada nasıl bir karşılık bulduğunu, hangi fırsatları sunduğunu ve beraberinde ne tür yapısal veya idari sorunlar doğurabileceğini analiz etmek açısından önem taşımaktadır.

Bu kapsamda Anayasa, 1949'da ortaya konulan sosyo-ekonomik kalkınma anlayışını yalnızca bir sosyal devlet ilkesi olarak değil, sürekli gelişim gösteren dinamik bir kavram olarak benimsenmesini mümkün kılmıştır. Nitekim bağımsızlıktan bu yana uygulanan beş yıllık kalkınma planları aracılığıyla toplumsal refahın sağlanması hedeflenmiş; bu süreç, özellikle 1980'e kadar şehirlere yönelik altyapı yatırımları ile sağlık ve eğitim gibi temel kamu hizmetleri üzerinden şekillenmiştir (IMF, 1958). Kapsayıcı kalkınma anlayışının ise, sosyal devlet yaklaşımının ötesine geçerek bağımsız bir politika ilkesi haline gelmesi ise 11. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile gerçekleşmiştir; bu kavram ilk kez 2007 yılında söz konusu planda açık biçimde kullanılmıştır. Plan'da, "kapsayıcılık hedefinin ulusal düzeyde izlenebilir 26 hedefin benimsenmesiyle somutlaştığı ve bu hedeflerin gelir ve yoksulluk, eğitim, sağlık, kadın ve çocuk, altyapı ve çevre alanlarını kapsadığı" ifade edilmiştir (11. Kalkınma Planı, 2007). Bu planla birlikte daha ademi merkeziyetçi bir yaklaşıma geçilmiş; kalkınma hedeflerine ulaşmak için gerekli politika ve programların oluşturulması sorumluluğu eyalet ve köy yönetimlerine bırakılmıştır. Bu doğrultuda çeşitli proje ve programlar geliştirilmiş; kapsayıcı kalkınma anlayışı yeniden ele alınarak daha yerel ve hedef odaklı bir biçimde uygulanmaya başlanmıştır.

Bununla birlikte şunu söyleyebiliriz ki; 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da kapsayıcı kalkınma kavramı doğrudan yer almamakla birlikte, Anayasa'nın değiştirilemez hükümleri arasında yer alan ve Cumhuriyetin niteliklerini belirleyen 2. maddede ifade edilen "sosyal devlet" ilkesi, sosyo-ekonomik kapsayıcılığa zemin hazırlayan önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, sosyal devlet anlayışının sadece yoksullukla mücadele ve kamu hizmetlerine erişim gibi alanlarla sınırlı kalmayıp, Hindistan'da yaşanan ilerlemelere benzer şekilde, yeni kalkınma planları, yerelleştirilmiş kapsayıcı programlar ve toplumun her kesimini kapsayacak ve bu süreçlere dahil edecek politikalar ile kapsayıcı bir ekonomi modeli inşa edilebilir. Dolayısıyla, Hindistan örneğinin yalnızca anayasal düzeyde değil, özellikle uygulama süreçleri ve yerel düzeydeki yönetim mekanizmaları açısından da incelenmesi, Türkiye açısından karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmayı mümkün kılacaktır.

Kaynakça

- Alam, A. M., Pathak, P., & Srivastava, S. (2025, March 25). Gram panchayats win by working on health and disability. *India Development Review*. <https://idronline.org/article/advocacy-government/how-panchayats-can-drive-health-and-disability-inclusion/>
- Ambekar, S. (2023). Historical development of the Indian Constitution: A comprehensive analysis. *International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR)*, 10(3), 757–764. <https://ijrar.org/papers/IJAR23C1830.pdf>
- Bukenya, B., & Yanguas, P. (2013). *Building state capacity for inclusive development: The politics of public sector reform* (ESID Working Paper No. 25). Effective States and Inclusive Development Research Centre, The University of Manchester.
- Comptroller and Auditor General of India. (2023). *Report No. 10 of 2023: Performance Audit of National Social Assistance Programme*. https://cag.gov.in/uploads/download_audit_report/2023/5-Chapter-1-064d229f8419ed1.30966051.pdf
- Constitute Project. (2016). *India 1949 (rev. 2016) Constitution*. https://www.constituteproject.org/constitution/India_2016
- GIZ. (2021). *Implementation of PMAY in Tamil Nadu*. <https://www.giz.de>
- Government of India. (2020). *PM eVidya Programme under Atmanirbhar Bharat Abhiyan*.
- Gönenç, L., Keleş, E. (2025). *Çağdaş Bir Anayasanın Temelleri – 2: Kapsayıcı Kalkınma*. TEPAV.
- Gupta, J., Vegelin, C. Inclusive development, leaving no one behind, justice and the sustainable development goals. *Int Environ Agreements* 23, 115–121 (2023). <https://doi.org/10.1007/s10784-023-09612-y>
- IDEA. (2019). Constitutional Design and the Promotion of Economic Growth and Competitiveness. 4. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/constitutional-design-and-promotion-of-economic-growth.pdf>
- INDIA, OECD. (2017). *Promoting Strong and Inclusive Growth in India*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/04/promoting-strong-and-inclusive-growth-in-india_g1q79378/9789264275164-en.pdf
- India Council for Technical Education. (2017). *Sarva Shiksha Abhiyan*. <https://www.aicte-india.org/reports/overview/Sarva-Shiksha-Abhiyan>
- Kochar, G. (2018). Inclusive Economic Growth and Indian Constitution: A Critical Study. *IJCRT* vol(6). <https://www.ijcrt.org/papers/IJCRT1801408.pdf>
- Ministry of Education. (2018). *Samagra Shiksha Framework for Implementation*.
- Ministry of Education. (2021). *NIPUN Bharat: National Initiative for Proficiency in Reading with Understanding and Numeracy*.
- Ministry of Health and Family Welfare. (n.d.). National Health Mission: Framework for implementation. <https://mohfw.gov.in/sites/default/files/02Chapter.pdf>

Ministry of Housing and Urban Affairs (MoHUA). (2016). *Housing for All (Urban) Guidelines*.
<https://mohua.gov.in>

Ministry of Housing and Urban Affairs. (n.d.). *About PMAY (U)*. Retrieved May 15, 2025, from
<https://www.pmay-urban.gov.in/about>

MoHUPA, G. (2015). *Pradhan Mantri Awas Yojana: Housing for All Urban-Scheme Guidelines*.
Ministry of Housing & Urban Poverty Alleviation, Government of India.

Mondal, R. (2024, Şubat 6). Enforcement Directorate raids multiple locations in Bengal linked
to MGNREGA scam. *India Today*. <https://www.indiatoday.in/india/story/enforcement-directorate-raids-multiple-locations-in-bengal-linked-to-mgnrega-scam-2498167-2024-02-06>

Planning Commission. (2008). *Eleventh Five Year Plan 2007–2012, Volume I: Inclusive
Growth*. Government of India.
https://planningcommission.gov.in/plans/planrel/fiveyr/11th/11_v1/11th_vol1.pdf

Sarma, N. A. (1958). *Economic development in India: The first and the second five year plans*.
International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781451949636.024>

Shandilya, S. (2025, Mart 11). What's UP 'NRHM Scam'? Inside 'Health Scheme Swindle'
Behind ED's Massive Rs 90 Lakh Seizure — ABP Decodes. ABP Live.
<https://news.abplive.com/cities/what-s-up-nrhm-scam-inside-health-scheme-swindle-behind-ed-s-massive-rs-90-lakh-seizure-abp-decodes-1756851>

Sharma, A. K. (2014). The National Rural Health Mission: A Critique. *Sociological Bulletin*,
63(2), 287–301. <http://www.jstor.org/stable/24431852>

Teichman, J. A. (2016). *The Politics of Inclusive Development: Policy, State Capacity, and
Coalition Building*. Palgrave Macmillan.

Times of India. (2024, Mart 1). Doon admn directs civic bodies to come up with rehabilitation
plan for slum dwellers. <https://timesofindia.indiatimes.com>

UNICEF. (2018). *Swachh Vidyalaya: Success Stories and Challenges*.

UNESCO. (2021). *State of the Education Report for India: No Teacher, No Class*.

Vij, S. (2018). Resource Gap Analysis of National Social Assistance Programme.

World Bank. (n.d.). *An evaluation of India's National Rural Employment Guarantee Act*.
<https://www.worldbank.org/en/programs/sief-trust-fund/brief/an-evaluation-of-indias-national-rural-employment-guarantee-act>

World Bank. (2015, Eylül 18). *Educating India's children*.
<https://www.worldbank.org/en/country/india/brief/educating-india-children>

World Bank. (2019). *India: Shifting Focus from Enrollment to Learning*.